СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НА СТОРІНКАХ ПРЕСИ

Минуле і сучасне

В. Пивоваров

З А весь період існування людства до золотого фонду його надбань складовою частиною ввійшли Александрійська бібліотека (Єгипет), рукописи древньої цивілізації майя (Латинська Америка), зібрання книг і рукописів монастирів Європи та Азії, бібліотека Ярослава Мудрого та ін. У них зберігалася інформація, накопичена в процесі історичного розвитку, завдяки якій підвищується інтелектуальний і духовний потенціал суспільства. І якщо ті перші бібліотечні зібрання мали елітне значення, тому що ними користувалася невелика частина суспільства, то сьогодні бібліотечні ресурси забезпечують духовні, фахові, культурно-освітні потреби усіх без винятку верств населення.

У квітні 2001 року виповнилося 135 років від часу заснування Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки – однієї з найстаріших публічних бібліотек України.

Офіційно вона була відкрита 10 квітня 1866 року (за старим стилем). Історія створення книгозбірні докладно висвітлена в статті відомого вченого-бібліографа Володимира Теофіловича Боцяновського «Публичная библиотека в Житомире», видрукованої у восьмому числі журналу «Киевская старина» за 1891 рік. коли ще жив і продовжував працювати її перший завідувач Іван Шинкевич. За твердженням автора статті, думка про створення в губернських містах публічних бібліотек вичикла ще в першій половині XIX ст., висловлювали її прогресивно настроєні представники інтелігенції та дворянства.

Більш наполегливо про необхідність створення в губернських та інших провінційних містах бібліотек громадськість заговорила наприкінці 50-х – початку 60-х років XIX ст. Ентузіасти створення публічної бібліотеки знайшлися і в Житомирі. Ось як про це написано в статті «Общественные библиотеки на Юге» журналу «Основа» за липень 1861 року: «...Грустная история случилась с проектом публичной библиотеки в г. Житомире. В начале 1860 года было напечатано в "Киевском Телеграфе", а потом перепечатано и в других журналах и газетах, следующее письмо графа В. Платера к Волынскому губернскому предводителю дворянства: с несколько необыкновенною просьбою я обращаюсь к Вам, но мысль, постоянно меня занимающая, ревностное желание сделать добро для своего края заставляет меня верить, что мое намерение найдет у Вас покровительство и сочувствие. Давно уже я намеревался собрать разные пособия для научных занятий в пользу нашего края... Понимая эту простую мысль и зная, что только настоящее образованное общество может оставить неизгладимое влияние на своей эпохе. – я посылаю Вам план публичной библиотеки».

Ця пропозиція графа Платера була схвалена громадськістю не тільки Житомира, але й інших міст. Рівненський предводитель дворянства пан Заленський та студенти Київського університету, підтримуючи цю ідею, виявили готовність сприяти її втіленню, пропонуючи особисті бібліотеки, твори мистецтва тощо.

Проте такий ентузіазм був далеко не у всіх, кого це стосувалося в першу чергу: «... Дворянский голова Житомирского повіту, – писали в "Киевском Телеграфе" (1860. – № 55), – пан Невмежицький, спочатку з охотою взявся допомагати цій справі, а потім з кожним днем губив свій інтерес і якінці кінців назвав думку про створення публічної бібліотеки дурницею ... Губернський Волинський голова пан Микулич взагалі не захоплювався особливим співчуттям до відкриття бібліотеки ... Бібліотека не відбулася і пани Невмежицький та Микулич можуть утішати себе тим, що їх імена довго не забудуть і в Житомирі і в літературі».

У цей період організуються публічні бібліотеки в містах Одесі і Керчі (1858), Сумах і Новгороді-Сіверському (1860).

Слід відзначити, що ідея створення публічних бібліотек виношувалась і на державному рівні. Тому активна громадська думка на сторінках преси значно допомагала прискоренню даного процесу. Це стосується і Житомирщини, про що пише в книзі «Десять лет Житомирской публичной библиотеки» Іван Якович Рудченко, один із її засновників. У листі від 11 квітня 1864 року генерал-губернатор Південно-Західного краю Анненков звертається до Волинського губернатора Черткова з наполегливою пропозицією щодо створення публічних бібліотек: «... устройство их, в особенности в Житомире, имело бы большое влияние на поддержание и развитие в населении образования на началах русской народности и предотвращало бы отчасти возможность оплачивания жителей, которое часто происходит от чтения польских книг по недостатку русских...».

Вже 5 липня 1865 року міністром внутрішніх справ був затверджений статут бібліотеки і на її облаштування виділено три тисячі рублів, що було недостатньо. Певну частину коштів отримано із пожертвувань місцевої громадськості і, знову ж таки, за допомогою публікацій в пресі. Наступного року бібліотеку було відкрито офіційно, майже одночасно з Київською і Кам'янець-Подільською. Через відсутність спеціального приміщення її було розміщено в одному з флігелів губернаторського будинку. Засновниками книгозбірні вважалися особи, які жертвували на її створення 100 рублів, а членами – всі, хто щороку сплачував за користування книгами 5 рублів.

У 1897 році бібліотека відсвяткувала новосілля у спеціально збудованому приміщенні на Пушкінській вулиці. На той час це була досить простора і оригінальна будівля в нашому місті. Та й сьогодні вона є однією з примітних в Житомирі. У цьому будинку, до якого вже у повоєнний час зробили прибудову, вона містилася до 1979 року. Тепер в цьому будинку розміщується обласна бібліотека для дітей.

Про значення бібліотеки, її роль у культурному житті дореволюційного Житомира свідчить те, що, наприклад, майже одночасно з відкриттям бібліотеки, при ній було створено (ініціюванням попечителя бібліотеки М. Черткова) музей. Тепер це Житомирський обласний краєзнавчий музей. 2 грудня 1900 р. у приміщенні бібліотеки відбулося організаційне засідання "Товариства дослідників Волині" – одного із перших в Україні наукових краєзнавчих товариств. З 1902 року почали виходити «Праці товариства дослідників

Волині». В діяльності Товариства брали активну участь академік, геолог Павло Тутковський, історик Яків Яроцький, етнограф Василь Кравченко, ботанік Рудольф Собкевич. Послугами бібліотеки у різні часи користувалися Михайло Коцюбинський, Олександр Купрін, Олександр Довженко, Григорій Мачтет, Лев Нікулін, Василь Земляк, Артем Любовичта ін.

Більшість бібліотеки висвітлювалася на сторінках преси. В громадсько-політичній газеті «Волынь» (виходила з 1879 року) з'являються публікації і повідомлення про роботу публічної бібліотеки, нові книги, які надійшли до неї, усякі курйозні випадки. В цей час в ній друкуються Михайло Коцюбинський, Олександр Купрін, Саша Чорний.

Потім на газетному обрії Житомира з'явилися десятки інших видань, деякі з яких залишили помітний слід. Це, крім вище названих, такі видання журнального типу, як «Волынские епархиальные ведомости». «Труды Волынского губернского статистического комитета». «Врачебно-санитарная хроника Волынской губернии». Особливо бурхливого розвитку цей процес набув на початку XX століття.

Але після жовтневого перевороту коло місцевих видань поступово звужується і вреші-решт обмежується тим, що вже у післявоєнний період у нашому місті виходила лише одна офіційна обласна компартійна газета.

За підрахунками краєзнавців, з 1838 року (вихід першої газети) до сьогодні в місті друкувалося понад 190 періодичних видань (назв).

З лютого 1989 року в Житомирі почала виходити перша на той час незалежна газета «Житомирський вісник» (видання Житомирської обласної організації Спілки журналістів України). Згодом стали видаватися інші незалежні, приватні, відомчі, спеціалізовані газети. Сьогодні в місті друкується майже 40 різноманітних видань, відомості про які можна знайти у довіднику "Журналісти і засоби масової інформації Житомирської області", випущеному у 1994 році в Житомирі. Це перше в Україні видання такого типу.

В 1979 році бібліотека відсвяткувала новосілля в спеціально збудованому п'ятиповерховому будинку в центрі міста (Новий бульвар, 4). Нині ця адреса відома багатьом мешканцям Житомира. Тут створено чудові умови для плідної роботи над книгою та змістовного відпочинку.

Сьогодні бібліотека в своїх фондах налічує 720 тис. примірників документів, обслуговує щорічно 30 тис. користувачів, яким видається близько 800 тис. примірників документів.

Фонд рідкісних та цінних видань нараховує більше 11 тис. прим. документів різноманітної тематики: філософії, психології, військової справи, правознавства, природознавства, математики, педагогіки, художньої літератури з XVIII ст. (1760) до сьогоднішнього дня. Видання, зібрані у фонді, представлені багатьма мовами: українською, російською, англійською, німецькою, французькою, польською.

Рукописів, інкунабул та стародруків, видрукуваних кирилицею, немає. Є тільки одна стародрукована книга 1785 року під назвою «Маргарити». Видання XVIII – 1-ї пол. XIX ст. в основному складаються з художньої літератури цього періоду, видань з історії Росії та інших зарубіжних країн, опису подорожей. Це близько 170 примірників.

До фонду рідкісних і цінних видань увійшло понад 300 примірників документів (в т. ч. більше 100 українських видань), які є чудовими зразками поліграфічного виконання та ілюстровані і художньо оформлені знаменитими художниками: Котляревський І. Енеїда. Наталка-Полтавка. Москаль-чарівник, 1950 р.; Шевченко Т.Г. Кобзар, 1964 р.; Слово о полку Игореве. Игоря сына Святослава, внука Олегова, 1934 р. Гете И. Фауст: Трагедия, 1899 р.; «Менестрель», Париж, 1929 р. Також у фонді зберігаються книжки з автографами видатних письменників, поетів, вчених, мініатюрні видання (до 10 см); періодичні друки, в основному, журнали XIX – поч. XX ст.

У своїй діяльності бібліотека активно співпрацює з обласними організаціями національних спілок письменників та журналістів України. Регулярно свої заняття в її стінах проводить обласне літературне об'єднання молодих початківців імені Бориса Тена, яким керує відомий житомирський поет і журналіст Валентин Грабовський.

Відновила свою діяльність після тривалої перерви Науково-краєзнавче товариство дослідників Волині (Житомирщини), яке щорічно на базі бібліотеки проводить всеукраїнські науково-краєзнавчі конференції. Головою товариства обрано відомого краєзнавця, автора багатьох учбових книг і підручників Миколу Кострицю. Символічним є те, що і установчі збори Товариство провело в приміщенні нашої бібліотеки в 1990 році.

У вересні 2000 року з нагоди 100-річного ювілею Товариства в бібліотеці відбулася Міжнародна науково-краєзнавча конференція «Житомирщина на зламі тисячоліть». Тісні зв'язки підтримує книгознавця також з відомим краєзнавцем, журналістом Георгієм Мокрицьким, який практично є науковим консультантом наших бібліотечно-бібліографічних видань. Спільно з ним підготовлено і видано декілька десятків таких матеріалів.

У приміщенні бібліотеки діє один із найбільших в місті виставкових залів, де часто проводяться художні і фотовиставки, експозиції прикладного декоративного мистецтва, народних промислів.

Так, всеукраїнського значення набула виставка живописних творів житомирських художників «Стежками Бальзака» (до 200-річчя від дня народження письменника), яка експонувалася в приміщенні бібліотеки. Її проведення підтримав і відкрив перший віце-прем'єр-міністр України Юрій Єхануров. Згодом ця виставка демонструвалась у Національній бібліотеці України ім. В. Вернадського (м. Київ). Подібні виставки дуже популярні серед мешканців міста та поза його межами. При цьому свідчить і той факт, що їхніми учасниками є митці не тільки нашого краю і держави, але й зарубіжні автори. Так, в липні 2000 року було організовано виставку живопису всесвітньо відомого миротворця, філософа, поета, музиканта і художника Шрі Чінмоя (м. Нью-Йорк). Ініціатором цього заходу, в рамках якого, крім виставки, відбулися також лекції і концерти, виступило Київське товариство Шрі Чінмоя.

Тісну співпрацю налагоджено з обласним відділенням Українського фонду культури, який щорічно проводить свої акції в приміщенні бібліотеки (голова фонду – професор М. Жаринович). Так, за підтримки та ініціативи редакції газети «День» у бібліотеці відбулася фотовиставка під назвою «У світлі "Дня"», на якій були представлені кращі роботи фотографів переможців Міжнародного фотоконкурсу, організованого газетою спільно з фірмою «Kodak».

Великою популярністю користуються у читачів літературно-музичні вечори за участю викладачів і студентів музичного училища, обласної філармонії, обласного музично-драматичного театру та виконавців з інших міст нашої держави. Такі вечори проходять у вигляді камерних концертів і безкоштовно, що суттєво на сьогоднішній час для відвідувачів.

Ми здійснюємо перші кроки до комп'ютеризації бібліотечних процесів і одним із перших завдань ставимо створення електронного каталогу, підключеного до спільної бази даних бібліотек нашої держави, а згодом і світу, що дасть нам змогу отримати будь-яку потрібну інформацію з будь-якої країни.

Проте поки що це – перспективна майбутнього, а книга все ж таки залишиться основним носієм інформації і джерелом знань, набутих багатьма поколіннями людей.